

Οι πανάρχαιες λέξεις άχος και ούλος

‘Όποιος δεν διδάσκεται μία λέξη ετυμολογικά αγνοεί και την ιδέα που εκπροσωπεί αυτή η λέξη και φυσικά δεν την διεκδικεί , αφού δεν μπορεί να σκεφτεί’. (Γεωργία Ξανθάκη καθηγήτρια Πανεπ. Πελ/σου – Πρόεδρος Ελλήνων Φιλολόγων).

«Έχω άχος», είπε η καημενούλα η γιαγιά μ’ ένα πικρό παράπονο που σε περόνιαζε , στο ζεύγος των νεαρών δημοσιογράφων που έκαναν ‘περιηγητική’ εκπομπή σε ένα από τα χωριά της Ηπείρου.

Και την προσέβαλαν λέγοντάς της: «Όχι. Όχι άχος γιαγιά. Δεν το λένε άχος. Κι εσύ μια περήφανη Ηπειρώτισσα δεν επιτρέπεται να το λες άχος», απεφάνθη ο νιούτσικος με τον αέρα του μεγάλου ειδικού. (Λες και ο περήφανος δεν δικαιούται να κάνει λάθος).

Οπότε έλαβε το λόγο η συνάδελφός του (ή συναδέλφισσά του) και γυρνώντας προς τους τηλεθεατές πρώτα συμπλήρωσε με στόμφο : «Το ακούσαμε και σ’ άλλα χωριά εδώ ψηλά στην Ήπειρο. Όλες λάθος το λένε. Και τ’ ακούμε συχνά όπου πάμε , από τους μεγάλους κυρίως. Άχος. Ακούς άχος! Όχι άχος αλλά άγχος». Και στρεφόμενη προς τη γιαγιά: «Κι εσύ που διηγείσαι τόσο ωραία δεν επιτρέπεται (σου απαγορεύω ήθελε να ειπεί) να το λες άχος»

Και η γιαγιά κυττάζοντάς την στα μάτια χαμογέλασε μόνο. Να όμως που λίγο αργότερα, ασυμόρφωτη, το ξαναείπε «άχος» προσθέτοντας ότι εκεί στα χωριά τους «ούλοι» έτσι το ξέρουν.

Για να μορφάσουν οι δημοσιογράφοι . Μ’ ένα στραβοχειλίσμα μάλιστα δηλωτικό και βεβαιωτικό ότι η γιαγιά είναι ανεπίδεκτη μαθήσεως – και λίγο ανάγωση – (τι κρίμα! Το «μάθημα» πήγε στράφι). Τώρα μάλιστα που το επανέλαβε και το καπάκωσε μ’ εκείνο το «ούλοι» χωρίς να εξαιρέσει κανένα. Κι έσπευσαν να τη «διορθώσουν» πάλι. Και γελώντας με τη νέα της «γκάφα» της είπαν:

- Όχι. Όχι, ούλοι. Όλοι, το λένε αυτό γιαγιά. Και ξεκαρδίστηκαν. Δεν μου άρεσε καθόλου (και τούτο είναι αρκετό, δεν λέω άλλη λέξη) η συμπεριφορά , ως συμπεριφορά . Και γιατί συμβούλευαν κι όλους τους θεατάς ως κατέχοντες την πλήρη και αποκλειστική αλήθεια.

Εμφανίζονταν μ’ άλλα λόγια οι νεαροί δημοσιογράφοι με περισσή οίηση , ως πληρούντες αλά πάπες, την απόλυτη αλήθεια χωρίς ούτε μια στιγμή , ούτε μια φορά να σκεφτούν μήπως μέσα στο διάβα της Ελληνικής γλώσσας και ιστορίας είναι και όπως τόλεγε η γιαγιά. Και να το ανεχτούν, ακόμα και λάθος. Κι εδώ τελεία.

Ύστερα θυμήθηκα και τον δικό μας τον παπά-Γιώργη που μου είπε κάποτε : «Μα, κάνει λάθος ο χωριάτης;»

Και σ’ εκείνο το «ο χωριάτης»είδα τότε να περιλαμβάνεται όλος ο χώρος της ιστορίας . Κυρίως ως ιστορίας της γλώσσας που κατεβαίνει απ’ τον Όμηρο και τρέχει δώθε. Με τα σωστά και τα λάθη.

Και κάτι ακόμα: Έβλεπα ότι από 'κείνα τα παιδιά, το ζεύγος των δημοσιογράφων, έλλειπαν οι αλλιώτικοι χτύποι που χτυπούσε η καρδιά της γλώσσας της γερόντισσας, που κατέβαιναν απ' τα χτυπήματα της μοίρας κι όσα τη φόρτωσε η ζωή...

Και για να μην απεραντολογούμε. Και να μη νομίζετε ότι η γριούλα τόλεγε πράγματι λάθος κι εγώ μεροληπτώ και της «κρατώ τα ίσα», εξηγούμαι με την ίδια τη γλώσσα. Λέω μ' αυτήν τη γλώσσα τι εννοώ. Για τις λέξεις που χρησιμοποίησε: άχος και ούλος. Που τις ακούμε συχνά όλοι μας και τις παρεξηγούμε.

Η λέξη λοιπόν άχος, φίλοι μου, είναι αρχαιοτάτη. Ομηρική. Άχος-εως = το άλγος, ο πόνος, η λύπη, η στενοχώρια. Επί του πνεύματος, της ψυχής. Και ουδέποτε επί του σώματος, γράφουν τα λεξικά της αρχαίας Ελληνικής. Και η γιαγιά τόλεγε χρονιάρες μέρες, γιατί έλειπαν τα παιδιά της στα ξένα και πονούσε ψυχικά.

(Ο χωρισμός είναι ένας μικρός θάνατος, λέει ο ποιητής). Και ο Αχέρων, ο ποταμός του Άδη, ονομάσθη έτσι, γιατί έρρεεν άχεια (κουβάλαγε στενοχώριες και πόνους και λύπες και στεναγμούς). Κι είχε παραποτάμους τον Κωκυτό (τον ποταμό των θρήνων. Από το κωκύω = θρηνώ, οδύρομαι. Που το νερό του αύξανε με τα δάκρυα). Και τον Πυριφλεγέθοντα (πύρινο ποτάμι ετούτο που μετέφερε φωτιά και λάβα αντί για νερό). Αθάνατε Έλληνα. «Έλλην. Όφιος ο ποικίλος», λέει ο Πλούταρχος.

Και το άχος παράγεται από το αχέω (=θλίβομαι). Μπορεί όμως το αχέω (αχώ και ηχώ) να προήλθε από το άχος. Και το λέω τούτο βάσιμα, γιατί όταν ο παλαιότατος εκείνος πρόγονός μας πονούσε κι αναστέναζε κι έβγαζε «αχ» - κι είναι το «αχ» η πιο μακρινή απ' τις πιο βαθιές λέξεις της γλώσσας του ανθρώπου, λέει ο Δωδεκανήσιος Φώτης Βαρέλης - αναρωτιόταν: Τώρα εγώ τι έχω; Γιατί έκανα «αχ»; Κι αυτή την κατάσταση πως θα την ονομάσω; Κι έδινε την απάντηση ο ίδιος πάλι: άχος έχω. Κάπως έτσι βγήκε η λέξη. Μην αμφιβάλετε καθόλου.

Κι οι αγράμματοι γέροντες στα χωριά την κράτησαν και την κουβάλησαν μέχρι σήμερα. Ας μην τους την αλλάξουμε λοιπόν εμείς τώρα με το ζόρι. Άλλωστε είναι θαύμα που η αγράμματη γερόντισσα από τον Όμηρο μέχρι σήμερα λέει ακόμα άχος.

[Κάπως έτσι βγήκε και η σχετικά νέα λέξη «διάβασμα». Σ' άλλο καιρό και τόπο με απασχόλησε το «διάβασμα». Κι έδειξα με μέθοδο των μαθηματικών ότι παράγεται από το διαβαίνω κι όχι από το διαβιβάζω, που λέει ο Εθνικός μας γλωσσολόγος.

Ο πρόγονός μας δηλαδή πηγαίνοντας (διαβαίνοντας) από τη Σπάρτη π.χ. στην Τρίπολη ή στην Καλαμάτα και βλέποντας χίλια καινούρια πράγματα και σκεφτόμενος φτάνοντας στο νέο μέρος αναρωτιόταν: τώρα εγώ τι έκανα; Όλη αυτή την περιπέτεια πώς θα την ονομάσω;

Κι έδινε την απάντηση: Μια διάβαση έκανα. Διάβηκα μια απόσταση.

Και, μεταφορικά τώρα: Όταν διεξερχόμενος το βιβλίο αντίκρυζε καινούρια ή γοητευτικά και πρωτόφαντα, τελειώνοντάς το έλεγε ότι έκανε ένα διάβασμα. Έτσι παρήχθη – εγεννήθη και η λέξη αυτή. Από το διαβαίνω. Κι όχι από το διαβιβάζω].

Όσο για το ούλος (ούλοι , ούλες που επίσης είπε η γιαγιά) κι αυτό είναι αρχαιότατο. Ομηρικό . Και σημαίνει ό,τι και το μεταγενέστερο όλος. «Ούλος άρτος» έλεγε ο αρχαίος. Ολόκληρο το ψωμί. Ολόκληρο καρβέλι, λέμε εμείς σήμερα. Δηλαδή ακριβώς το ίδιο.

Κι εγώ όταν ακούω άχος και ούλος και άλλα τέτοια χιλιάδες δεν σας κρύβω, καμαρώνω. Και λέω μέσα μου αυτό που γράφει ο Όμηρος : «Ταύτης τοι γενεής τε και αίματος εύχομαι είναι» (=Απ' αυτή τη γενιά και το αίμα καυχίεμαι πως είμαι).

Γιατί αισθάνομαι να κινείται εντός μου όλο το έθνος και η ιστορία του. Με τη γλώσσα του κυρίως που σε καλεί να τη γνωρίσεις. Γιατί γεννιέται απ' αυτόν τον τόπο. Αυτή λέει τα βάσανα της φυλής μ' όλη τη δύναμή της περπατώντας όλο τον τόπο βήμα-βήμα. Το ζωντανότερο απ' όλα μας τα έθιμα.

Κι ακόμα: (Για τους δημοσιογράφους αυτό). Ας αφήνουμε την ψυχή του καθενός ελεύθερη να εκφράζεται όπως αισθάνεται. Δίχως να του τη φρενάρουμε προπέτικα ή να την κατευθύνουμε φανατικά εκεί που οι παρωπίδες και η ανεπάρκεια υπαγορεύουν, γιατί έτσι θα πονέσει η ψυχή του. Θα πονέσει πολύ η ψυχή του Έθνους. Και, κοντολογίς, γιατί το «αχ» και το «άχος» της μάνας και γιαγιάς ως καημός για τα παιδιά της που ήσαν στην ξενιτιά, είναι ασύγκριτα ευγενέστερο και βαρύ που δεν τ' αντέχει καμμιά ζυγαριά. Τουλάχιστον σεβαστείτε το. Και τιθασέψτε τη δύναμη που σας δίνει η τηλεόραση, αν δεν μπορείτε να τη στρέψετε στη γνώση και στο καλό.

Και σας μιλεί ένας που «δεν είναι πια αρκετά νέος ώστε να τα ξέρει όλα», όπως έλεγε ξένος συγγραφέας, που δυστυχώς μου διαφεύγει τα' όνομά του.